

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע תזריע-מצורע תשפ"א

מה עושה המצורע בין פרשת שמיני לפרשת אחרי מות?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הצרעת היא הנושא המרכזי בשתי הפרשיות תזריע ומצורע. שתי פרשיות אלה נמצאות בין שני המקומות בהן דנה התורה ומזכירה את מות שני בני אהרן.

בדברינו לפרשת **שמיני תשפ"א** הסברנו כי חטא העגל הוא תוצאת חטא מכירת יוסף. לולא חטאו במכירת יוסף לא היו חוטאים בעגל. המסקנה היא שהזהירות בתחום של בין אדם לחברו קודמת לזהירות בתחום של בין אדם למקום. ננסה להוכיח היום כי הצרעת גם היא תוצאה של אי זהירות בתחום של בין אדם לחברו. לכאורה הדבר פשוט, שהרי חכמים לימדונו כי העונש על "לשון הרע", אחד התחומים החשובים מבין המצוות המוגדרות כבין אדם לחברו, הוא הצרעת (עיינו גם בדברינו לפרשיות **תזריע - מצורע תשס"ו**).

נוכח עתה עקרון זה ממה שקרה לעוזיהו מלך יהודה שנצטרע, לאחר שנכנס להקטיר קטורת. כך מתואר המאורע בכתוב: "וַיִּזְעַף עֲזַרְיָהוּ וַיְבַיְדוּ מִקְטֹרֶת לְהִקְטִיר וַיִּזְעַפוּ עִם הַפְּהִינִים וְהַצְרַעַת זָרְחָה כַּמִּצְחוֹ לִפְנֵי הַפְּהִינִים בְּבֵית יִקְרָק מֵעַל לְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת" (דברי הימים ב' כ"ו יט). (רמזים לקשר בין מות שני בני אהרן לצרעת עוזיהו ניתן למצוא בעובדה שגם הם נענשו על שנכנסו להקטיר קטורת וגם פרשת אחרי מות, שמזכירה את מותם, עוסקת בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, שאחד השיאים שלה הוא הכניסה להקטיר קטורת). ימי עוזיהו מלך יהודה היו לכאורה ימי זוהר, שהיו יכולים להיחשב מבחינות רבות ימות המשיח. (עיינו בספרי צפנת ישעיהו מעוזיהו ועד אחז עמודים 162-164):

1. המצב הרוחני מבחינת עבודת השם טוב.
2. עם ישראל כולו מאוחד על אדמתו.
3. המלך מבית דוד.
4. המלך מנצח בכל המלחמות.
5. ארץ ישראל השלימה בידי עם ישראל.
6. ארץ ישראל פורחת מבחינה חקלאית.
7. מעמדו של עם ישראל בעולם מכובד ומרומם.
8. בית המקדש עומד על תילו.

אם כך, צריך ביאור מדוע נצטרע עוזיהו? התשובה לכך נמצאת בשני ספרי נבואה: בספר עמוס מתחילתו ועד סופו (הספר מסתיים במאורע בו נצטרע עוזיהו) ובספר ישעיהו בפרקים א-ו (הפותחים (ע"פ חז"ל) במאורע בו נצטרע עוזיהו). שני נביאים אלה מתארים את השחיתות החברתית שפשתה בעם כולו, מדרום ועד צפון. ההשחתה בתחום החברתי אכלה כל חלקה טובה, הן בממלכת ישראל והן בממלכת יהודה. הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה על עם ישראל בתקופה זו גרמה לכך שהחזקים לא ידעו שובע, והם לקחו גם את המעט שנותר בידי החלשים. מערכת המשפט הושחתה וגיבתה את בעלי השררה מול האומללים. ה"אליטות" רמסו את השכבות הנמוכות. השופטים, הקצינים הגבוהים והעשירים, בגיבוי האליטה האינטלקטואלית, היו אחראים לכך, כמתואר בדברי הנביא: "שָׁרְיָךְ סוֹרְרִים וְחִבְרֵי גִבְיִים כָּלוּ אֶהָב שָׁחַד וְרִדְף שְׁלֵמָנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרֵיב אֶלְמָנָה לֹא יָבֹא אֲלֵיהֶם" (ישעיהו א' כ"ג). עתה ברור לנו פשר עונשו של עוזיהו מלך יהודה בתקופה זו - **צרעת**.

בשבוע בו אנו חוגגים את עצמאותנו, נזכור ונזכיר את מחויבותנו מכל הבחינות, להקמתה ובניינה של חברה שצדקה ומשפט הם נר לרגלה ואור לנתיבותיה.

לע"נ חברי הנהלת 'ארץ חמדה'			
לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב י" בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל י" באייר תשע"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ מר משה וסרצוג ז"ל כ" בתשרי תשפ"א
לע"נ הרב אשר וסוזן וסרטיל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ מרים שטרן ע"ה נלב"ע ה' באב תשע"ט	לע"נ ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)
לע"נ מרת טובה גיטל בת שלמה זלמן גרינפלד ז"ל גיבורה, ניצולת שואה וצדיקה שהעמידה דור ישרים יבורך	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל ד' באב / י"ח באייר	לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה
לע"נ יחזקאל וחנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ שמואל רוזנהק ז"ל נלב"ע ו' באייר תשע"ג	לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

מחלוקת בין קבלן למזמין עבודה שהיה בעבר פועל של הקבלן

'ארץ חמדה גזית' קרית גת / שבט תשפ"א / תיק 80008

דיינים: הרב עדו רכניץ, הרב ארי סט, הרב אברהם יצחק שוורץ

המקרה בקצרה:

התובע הוא קבלן שבנה את ביתו של הנתבע. בעבר, הנתבע עבד כפועל אצל התובע. לאחר סיום הבניה ותשלום רוב הכסף התגלעו מחלוקות בין הצדדים. התובע טען שהנתבע עדיין חייב לו 52,225 ₪ ואילו הנתבע טען שאינו חייב דבר ולהיפך, התובע הוא שחייב לו.

פסק הדין בקצרה:

על הנתבע לשלם לתובע 24,456 ₪, ועל התובע להעביר לקרן הפנסיה של הנתבע 2,931 ₪.

כדרכו של תיק בנייה, הוא עסק בשורה של נושאים טכניים ומשפטיים.

להלן כמה סוגיות מרכזיות מתוך פסק הדין:

א. תשלום מע"מ עבור פועלים

בשלב הראשון של הבניה סוכם שהנתבע ישלם לתובע 850 ₪ לכל יום עבודה של פועל באתר. הצדדים נחלקו האם סכום זה כולל מע"מ או שיש להוסיף עליו מע"מ.

בית הדין הכריע כי הסכום כולל מע"מ הן משום שלפי פסיקת בתי המשפט יש חזקה שסכום לתשלום שסוכם בחוזה הוא כולל מע"מ ויתכן שפסיקה זו יוצרת מנהג מדינה, והן משום שהנתבע הוא מוציא ועליו הראייה. לכן התביעה נדחת.

ב. תוספת תשלום על ביצוע תקרת עץ בחדרים

התובע ביקש סך של כ-10,000 ₪ עבור ביצוע תוספת תקרת עץ בחדרים. הוסכם שהנתבע ביקש את השינוי מהתובע אולם התובע לא הבהיר לנתבע שהדבר כרוך בעלות נוספת. הנתבע טען בבית הדין שחשב שהשינוי לא יהיה כרוך בעלות נוספת. הנתבע אף הבהיר לתובע שמסגרת התקציב שלו מוגבלת וממילא אין לו אפשרות לשלם עבור תוספות. לעומת זאת, התובע טען שהנתבע בהיותו פועל בניין היה אמור לדעת שהשינוי כרוך בעלות, מה גם שעבור תקרת העץ בסלון הוסכם על תוספת תשלום.

בית הדין סבר שהתנהלותו של התובע לא היתה תקינה, שכן הוא ביצע עבודה הכרוכה בתשלום נוסף מבלי שהנתבע ידע מה תהיה עלותה. לדעת המיעוט, כיון שהעבודה בוצעה לבקשת הנתבע הרי שמדובר כאן ב"יורד ברשות" (שו"ע חו"מ שעא, ד) ולכן היה מקום לחייב את הנתבע בתשלום מלא. אולם, לאור הספק שמא הנתבע לא ידע שהשינוי כרוך בתשלום נוסף, יש לחייב את הנתבע בשני שליש מהעלות.

לדעת הרוב: יש לפטור את הנתבע לחלוטין מסעיף זה, משום שהתובע היה מודע לקושי הכלכלי של הנתבע. מסתבר שהיה ברור לתובע כי אילו היה מבהיר לנתבע את העלויות האמיתיות, הנתבע לא היה מסכים לשינוי. במצב כזה היה על התובע להבהיר בצורה ברורה לנתבע מה עלות השינוי. כיוון שלא עשה זאת, וכיוון שהנתבע היה יכול להסתפק בתקרה רגילה, יש לפטור את הנתבע לחלוטין מסעיף זה.

ג. פיצוי על איחור בהפקדת תשלומי פנסיה

הנתבע תבע פיצוי על אובדן רווחים עקב הפקדה מאוחרת של כספים לקרן הפנסיה (נזק אקטוארי). בפסק דין קודם (תיק 70072) קבע בית הדין שיש לחייב אדם שגרם לאובדן רווח ברור. במקרה זה מדובר על נזק כמעט וודאי, משום שבדרך כלל כספי הפנסייה צוברים רווחים לאורך זמן, לכן בית הדין חייב את התובע בתשלום בסך 3,193 ₪ עבור אובדן הרווחים, סכום זה קוזז מחובו של הנתבע לתובע. בנוסף, חייב בית הדין את התובע להפקיד 2,931 ₪ לקרן הפנסיה על פי הודאתו של התובע.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ
שלמה דוד בן זלמן ושרה
אבנית ז"ל
נלבי"ע סיון תשע"ט

לע"נ
רבי יעקב ז"ל
בן אברהם ועיישה וחנה
בת יעיש ושמחה סבג

לע"נ
גב' לורין
הופמן ז"ל

לע"נ
חיים משה בן
קוקה יהודית כהן ז"ל
נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ח

לע"נ
סוזי בת עליזה
כהן ז"ל
נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

ימות המשיח – והתקיפות בעירק ובאירן

בספר מיכה (ד, ח) מובאת נבואה: "וְאֵתָהּ מְגֹדֵל עֵדֶר עֲפֹל בַּת צִיּוֹן עֲדִידָה תֵּאֱתָהּ, וּבָאָהָהּ הַמְּמַשְׁלָה הָרֵאשֶׁנָּה מִמְּלֻכַת לְבַת יְרוּשָׁלַם". תרגום יונתן מפרש שם: "וְאֵתָהּ מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל דְּטָמִיר מִן קַדְמֵי חוּבְיָי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן לְךָ עֲתִידָא מְלֻכּוּתָא לְמִיתִי, וְיִיתִי שְׁלִטוֹנָא קְדָמָאָה לְמְלֻכּוּת דְיְרוּשָׁלַם", ובתרגום חוזר לעברית: "וְאֵתָהּ הַמְּשִׁיחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּסְתַּתֵּר מִפְּנֵי חֲטָאֵי כְּנִסַּת צִיּוֹן, לְךָ עֲתִידָה הַמְּלֻכּוּת לְבוֹא; וְיָבוֹא הַשְּׁלִטוֹן הָרֵאשׁוֹן לְמַלְכוּת כְּנִסַּת יְרוּשָׁלַם". הנביא מיכה מכנה כאן את המשיח בשם 'מגדל עדר', ובהמשך בסמוך (ה, א) הוא מכנה אותו בכינוי 'בית לחם אפרתה': "וְאֵתָהּ בֵּית לָחֶם אֶפְרָתָה... מִמֶּךָ לִי יֵצֵא לְהִיּוֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצְאֵתִי מִקְּדֵם מִיָּמֵי עוֹלָם", ובתרגום יונתן: "וְאֵתָהּ בֵּית לָחֶם אֶפְרָתָה... מִמֶּךָ קְדָמֵי יְפוּק מְשִׁיחָא לְמַהְיֵי עֶבֶד שׁוֹלְטָן עַל יִשְׂרָאֵל דִּי שְׁמִיָּה אָמִיר מְלֻקְדָּמִין מִיָּוִמֵי עֲלָמָא". ובתרגום חוזר לעברית: "וְאֵתָהּ בֵּית לָחֶם אֶפְרָתָה... מִמֶּךָ לִפְנֵי יֵצֵא מְשִׁיחַ לְהִיּוֹת שְׁלִיט עַל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁמוֹ אֲמִיר מִקְּדָם מִיָּמֵי עוֹלָם". המקומות "מגדל עדר" ו"בית לחם אפרתה" מוזכרים בחזרת יעקב ליצחק אביו שבחברון. ותרגום יונתן מבאר שאלו שמות של המשיח. מדוע המשיח מכונה בשמות הללו?

ההשתהות של יעקב במגדל עדר

לאחר מות רחל מסופר: (בראשית לה, כ-כא)

"וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל קְבֻרָתָהּ הִוא מִצְבַּת קְבֻרַת רַחֵל עַד הַיּוֹם: וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהָלָה מִהַלְאָה לְמַגְדָּל עֵדֶר:"

תמוה מדוע יעקב לא מיהר והקדים להגיע ליצחק אביו שהמתין לו בחברון, אלא העדיף לשכון בארץ (באזור) שליד מגדל עדר. וצריך לומר שיעקב ראה ברוח קודשו שאותו אזור מתאים להוליד את נשמת המלך המשיח, וכעין כך פירש שם בתרגום יונתן שמשם עתיד לצאת מלך המשיח בסוף הימים¹. ונראה שיעקב ראה שצל רוחני מעיב על האפשרות להולדת נשמה מיוחדת זו, והוא חש מעין פיקוח נפש רוחני שמצדיק להתעכב שם כדי להסיר את הקטרוג לפני שיגדל באופן שיקשה להסירו. ולכן יעקב התעכב ושכן שם כדי להוליד באמצעות תפילותיו שם את נשמת המלך המשיח.

המהות של 'מגדל עדר'

השם 'מגדל עדר' מבטא את המהות של המשיח, משום שעם ישראל משול לעדר צאן והמגדל הוא מקום גבוה שמשמש לשמירה על עדר הצאן שמפוזר במרעה; וכך באופן סמלי המשיח שומר על ישראל שמפוזרים סביבו. אולם למגדל יש משמעות נוספת. ה'מגדל' מוזכר לראשונה בספור על המגדל שרצו בנו בני האדם לבנות בבבל והקב"ה מנע מהם לבנותו ופיזר אותם. ה'מגדל' של בבל הוא ספור על נסיון להקמת 'כפר גלובאלי' שיאחד את בני האדם סביב אידיאל שמטרתו ספוק כל הצרכים החומריים של האנושות ללא צורך בהישענות על בורא העולם. אך דבר זה מנוגד לתכניתו של בורא העולם שרוצה שבני האדם יבינו שהם תלויים בו ויהיו קשורים אליו ויתפללו אליו כדי שייסיע בידם לספק את צרכיהם, וכמו כן רוצה הבורא שיחיו את חייהם לפי החוקים שקבע עבורם שהם שבע מצוות בני נוח. ואמנם בעתיד המשיח יפיץ אמונה בעולם וילמד את אומות העולם את חוקי הבורא. ניתן לומר שהמשיח מכונה 'מגדל' משום שכאשר הוא ינהיג את המגדל (הכפר הגלובאלי) שיבנו בני האדם יהיה זה מגדל רצוי, "כִּי אִזּוֹ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְּרוּרָה לְקֹרֵא כָלֶם בְּשֵׁם ד' לְעֲבָדוֹ שְׂכָם אֶחָד". במובן מסויים ניתן יהיה להתייחס אז לאנושות בתור עדר אחד גדול שמונהג על ידי ראש המגדל שהוא המשיח. באותה העת לא יצטרך עם ישראל להילחם בחרב גשמית, ועל אותה העת נאמר (ישעיהו יא, ד): "וַיִּשְׁפֹּט בְּצֶדֶק דָּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֲנוּי אֶרֶץ וְהָפָה אֶרֶץ בְּשִׁבְט פִּיּוֹ וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע".

המהות של 'בית לחם'

מיכה מכנה את המשיח גם בשם 'בית לחם אפרתה'. ומשום שהשמות "בית לחם" ו"אפרתה" מורים על מהות נוספת שהמשיח מבטא, וכדלקמן. המובן הפשוט של "לחם" הוא מאכל שמורכב מגרגרי תבואה שנטחנה והורטבה ונדבקה ונילושה לעיסה ונאפתה כגוש אחד. ומצאנו שחז"ל השתמשו בשורש לח"מ במשמעות של חיבור שני דברים לגוף אחד (ויקרא רבה ג, ג): "כאדם שהוא מלחים שתי נסרים ומדביקן זה לזה". גם המילה מלחמה היא מהשורש לח"מ. ונראה שסיבת הדבר היא שכאשר זורעים תבואה ורוצים לקצור אותה ולאכול לחם, פעמים רבות שבאים שבטים נוודים לשדוד אותה, וחקלאים בודדים אינם יכולים להתנגד להם, והם צריכים להתאחד כדי לגרשם. וכפי שהיה בימי גדעון שהשבטים השודדים אילצו את עם ישראל להתאחד סביב גדעון שהנהיג אותם להילחם בשבטים הנוודים. ואכן באותה מלחמה מסופר שהשומר המדייני חלם שהוא רואה "לחם שעורים מתהפך במחנה". ה"לחם" המתהפך הזה סימל את עם ישראל שהתאחד והולחם לגוף אחד שיצא להילחם בשבטים הנוודים. והשם "בית לחם" נראה ליעקב מתאים לפעול בו כדי להוליד בקרבתו את נשמת המלך שיאחד את עם ישראל כדי להילחם.

אפרתי במשמעות חשוב

צד נדרש זה של חשיבות של הנהגה קיים גם בשם 'אפרת'. בתחילת ספר שמואל מסופר "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמָתִים צוּפִים מִהַר אֶפְרַיִם וְשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן יֶרֶחַם בֶּן אֶלְיָהוּא בֶּן תַּחוּ בֶּן צוּף אֶפְרָתִי". לכאורה לא מובן מה מוסיף לנו הכתוב בכינוי 'אפרתי' שהרי כבר בתחלה כתוב שאלקנה היה מהר אפריים. ומתבקש שהכינוי 'אפרתי' הוא כינוי לאיש חשוב, וכך ביארו שם במדרש ובמפרשים. ובאופן דומה ביארו במדרש את הכתוב (רות א, ב) "אֶפְרָתִים מִבֵּית לָחֶם הַזֶּה" 'ש'אפרתיים' משמעותו איש חשוב. ואף כאן שם המקום "אפרתה" מראה על סגולה מיוחדת שקיימת באזור שמסייעת להולדת נשמת המלך שהוא האיש החשוב שבעם ישראל.

הקבורה בדרך אפרת היא בית לחם

הנביא מיכה מכנה את המשיח בכינוי "בית לחם אפרתה", ובכך הוא מרמז לפתרון שאלה שיש לשאול על יעקב אבינו. יעקב ראה חשיבות בקבורה במערת המכפלה וביקש מיוסף שיקבור אותו במערת המכפלה. ויוסף עצמו ביקש מבני ישראל שיעלו את עצמותיו עימם לארץ ישראל. מדוע אם כן לא טרח יעקב להעביר לאחר זמן את עצמות רחל מקברה שבבית לחם למערת המכפלה. והרי בעבר היה מנהג של 'ליקוט עצמות' והיו מעבירים את עצמות הנפטר ממקום קבורה זמני למקום הקבורה המשפחתי. מדוע לא נהג כך יעקב ברחל, והרי הוא ראה בה את אשתו העיקרית.

מתבקש שיעקב ראה ברוח קדשו שבמובן הרוחני רחל עדין קיימת בעולם הזה, והיא ממשיכה עימו בפעילותו בדרך לפריה ורבייה, אלא שכעת היא עושה זאת באמצעות תפילותיה לה'. ולכן מתאים שתהיה קבורה בדרך אפרת הוא בית לחם, כאשר השם אפרת מזכיר "פריה" וכן "חשיבות", והשם בית לחם מזכיר את משמעות ה"לחם" שהיא התאחדות לגוף אחד שנלחם תחת מלך, והקבורה "בדרך" מסייעת לרחל הנמצאת בדרכה למטרה – להולדת נשמת המשיח - באמצעות תפילותיה.

לרחל יש את הכוח הזה יותר משאר האבות והאמהות, מכיוון שהיא לא הגיעה אל המנוחה במערת המכפלה. בבוא מציא (דף פה, ב) מובא שגם אבותינו הקדושים פועלים בעולם הנשמות, אלא שאליהו צריך להעיר אותם לשם כך. אולם רחל לא הגיעה אל המנוחה הזו והיא נמצאת איתנו יותר, ויכולה להמשיך ולפעול בעולם הנשמות ביתר קלות. ההבנה שרחל נותרה במובן מסויים בעולם הזה והיא ממשיכה להתפלל על בניה מוזכרת גם בנבואת ירמיה, ששומע את רחל מתפללת על בניה (לא, יד-טז):

"כֹּה אָמַר ד' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאַנְהָ לְהַנְחִים עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ: כֹּה אָמַר ד' מְנַעֵי קוֹלְךָ מִבְּכֵי וְעֵינַיִךָ מִדְמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֹתֶיךָ נְאֻם ד' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וְיֵשׁ תְּקוּהָ לְאַחֲרֵיתֶיךָ נְאֻם ד' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם: " כאשר אבדה מלכות ישראל ובני ישראל גלו מארצם, רחל היא זו שמתפללת על חזרת הבנים לארצם ולגבולם, משום שמבחינה רוחנית רחל נשארה בעולם הזה בתפקיד של תפילה על בני יעקב ועל מלכות ישראל יותר משאר האבות והאמהות.

המשיח מסתתר

תרגום יונתן מדייק בלשונות הנביא מיכה, ומסביר שהמשיח שישראל מצפים לבואו נמצא אלא שהוא מסתתר מחמת חטאי 'כנסת ציון', וכאשר המשיח יקבל את המלכות היא תגיע ל'כנסת ירושלים'. ומשמע ש'כנסת ירושלים' היא מהות נעלה יותר מאשר 'כנסת ציון', ולכן כאשר המלכות תגיע ל'כנסת ירושלים' יתגלה המשיח. להבנת הדברים נוכל להיעזר בדברי הרב קוק בקריאתו להקמת תנועה שתיקרא 'דגל ירושלים', שם הוא עומד על ההבדל שבין 'ציון לבין 'ירושלים' (מאמרי הראי"ה עמ' 333):

"מאז מראשית תולדותינו התבלט שם 'ציון' אצל ההבטאה של מלכותנו, כוחנו העולמי... התכונה החלוצית של בניין האומה ותחייתה בארצה כובשת לה את דרכה בחיים... כוח כביר ורב-טוב צפון גם בתחייה החילונית שלנו הדוגלת בשם 'ציון'... (מאידך) 'ירושלים' מבטאת בהבלטתה את המטרה של קדושתנו מצד עצמה בתור המגמה היותר גבוהה... מקום של בית המקדש, בית תפילה העתידי של כל העמים, המקום שבו ישבו הסנהדריה הגדולה, אשר ממנה יצאה ותצא תורה לכל ישראל"

כלומר, בעם ישראל קיימים שני צדדים, האחד הוא צד ממלכתי לאומי הדומה בחיצוניותו ללאומיות של אומות העולם, והכינוי 'ציון' מבטא אותו. והשני הוא צד נעלה יותר המבטא את הקדושה האלוקית ואת הצד התורני שבעם ישראל והכינוי 'ירושלים' מבטא אותו, והוא המימד הפנימי שמתגלה דרך 'ציון' שהיא הכלי החומרי החיצוני. נראה שלכך גם כוונת הנביא מיכה, והוא מתאר שיש מתח בין שני הצדדים, וכאשר 'כנסת ציון' תקבל שהמעלה העליונה ("הַמְּשָׁלָה הָרְאשׁוֹנָה") מגיעה לאנשי הצד התורני ('כנסת ירושלים'), אזי יתגלה המשיח.

נשמה שמסתתרת

הנביא מיכה פונה אל המשיח ('מגדל עדר') בלשון נוכח ומשמע שהוא רואה אותו. אלא שכן אדם לא יכול להאריך ימים עד ימינו, ובכל זאת מיכה מדבר אליו ("וְאֵתָהּ") ומנבא שהוא יתגלה והמלכות תגיע ל'כנסת ירושלים'. ואמנם כפי שהתבאר לעיל מיכה רואה את נשמת המשיח שכבר נולדה לעולם גם קודם שנולדה בגוף, ובהגיע העת המתאימה היא תיכנס בתוך גוף של אדם. רעיון זה שנשמת המשיח כבר קיימת, מובא גם בספר ארבע מאות שקל כסף לרבי חיים ויטאל (דף סח, ב):

"המלך המשיח יהיה ודאי צדיק נולד מאיש ומאשה, אלא שביום ההוא יגדל צדקתו... ואז ביום ההוא בזמן הקץ תבא נשמה של נשמה' שלו דנתונה בגן עדן ותינתן לאיש הצדיק ההוא, ואז זכה להיות גואל. והוא על דרך משה רבנו ע"ה, כי היה ילוד אשה, והגדיל מעט מעט עד שהשלים חלק נשמתו"

בנבואת 'מגדל עדר' ובנבואת 'בית לחם אפרתה' משתמש מיכה בדימויים של יולדת שאמורה ללדת, והוא מנבא שכלל ישראל יעבור תהליך הדומה ללידה עד שנשמת המשיח תבוא ותשכון בתוך גוף של אדם פרטי, ובכך נרחיב לקמן.

תהליך הלידה שבנבואת מגדל עדר

בנבואת 'מגדל עדר' מופיעות שתי תקופות שיעבור עם ישראל. התקופה הראשונה היא (ד, ט-י):

"עֲתָה לְמָה תִּרְעִיעֵי רַע הַמְּלֶכֶת אֵין בָּךְ אִם יוֹעֲצָךְ אָבָד כִּי הִחַזְקֶיךָ חֵיל בְּיֹלְדָהּ: חוֹלֵי וְגַחֵי בַת צִיּוֹן בְּיֹלְדָהּ כִּי עֲתָה תִצְאֵי מִקְרִיָּה וְשִׁכְנֶת בְּשָׂדֶה וּבָאֵת עַד בְּבֵל שָׁם תִּנְצְלֵי שָׁם יִגְאָלֶךָ ד' מִכָּף אִיבֶיךָ:"

בתקופה הראשונה יכיר עם ישראל שהמבנה הבטוח המוכר להם של מלך עם יועצים לא יחזיק מעמד. עם ישראל יגלה לבבל, ואז יתברר לעם ישראל שבאופן פלאי הם ממשיכים להתקיים כחיידה עצמאית ואינם מתבוללים בין הגויים שרוצים לבוללם ולבולעם, ויתברר להם שד' הוא המושיע אותם.

לאחר מכן מיכה מנבא על שלב שעם ישראל חזר לארצו והוא משמיד את העמים שקמים עליו מסביב כדי להילחם בו (ד, יא-י):

"ועתה נאספו עליך גוים רבים האמרים תחנף ותחזו בציון עינינו: והמה לא ידעו מחשבות ד' ולא הבינו עצתו כי קבצם פעמיר גרנה: קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל ופרסתך אשים נחושה והדקות עמים רבים והחרמתי לד' בצעם וחילם לאדון כל הארץ: עתה תתגדדי בת גדוד מצור שם עלינו בשבט יכו על הלחי את שפט ישראל:"

מיכה מנבא שעמים רבים יקיפו את עם ישראל כדי להילחם בו, ועם ישראל ינצח אותם. ובסיום הוא מנבא "עתה תתגדדי בת גדוד מצור שם עלינו...". תרגום יונתן מפרש שם: "כען תסתיעין במשךין קרפתא דצירין עלה בציר דהו מן בחוטרא על ליסתא ית דיני ישראל". התרגום מבאר שמיכה אינו חוזר לתאר את התקופה הראשונה שבה עם ישראל היה מושפל אלא ממשיך ומתאר את התקופה השנייה המפוארת שעם ישראל מביס את אויביו, והוא מסביר שהצורך של אנשים מישראל להתגייס לגדודי צבא ולהילחם להסרת המצור, הוא משום שיש בהם אנשים שהיו מכים בבזאת דייני ישראל. ומשמע שאם היו כולם מכבדים את דייני ישראל המורים להם את חוקי תורת ישראל, לא היה צורך להתגייס לגדודי צבא כדי להילחם להסרת המצור.

סיום זה יש בו גם כדי להסביר מדוע המשיח מסתתר. המשיח עצמו עוסק והוגה בתורה והוא שייך לקבוצה שנקראת 'כנסת ירושלים', וכל עוד 'כנסת ציון' חוטאת וסבורה שהמעמד הגבוה מגיע לה והיא מבזה את מי שנמנה את חברי 'כנסת ירושלים' הוא אינו מוכן להתגלות.

תיאור הלידה שבנבואת 'בית לחם אפרתה'

בהמשך בנבואת 'בית לחם אפרתה' חוזר תיאור הלידה שעם ישראל צריך לעבור (מיכה ה, ב): "לכן יתנם עד עת יולדה ילדה, ויתר אחיו ישוּבו על בני ישראל". באמצע הכתוב מדובר על מישהו יחיד שיש לו אחים - "וינתר אחיו", ומשמע לכאורה שבסיום שלב זה של חבלי הלידה כבר יתגלה המשיח ואלו מתייחסת לשון היחיד, ויהיו אנשים שיתייחסו אליו כמו לאח שלהם, ואכן רש"י ואבן עזרא ורד"ק ועוד פירשו שמדובר שם על המשיח שיהיה מלך מבית דוד ששייך לשבט יהודה, והוא אותו יחיד שאליו יתקבצו שאר אחיו משבט יהודה וגם שאר גלויות ישראל והם ישובו לארץ ישראל ויהיו לממלכה אחת. אולם תרגום יונתן התעלם מלשון היחיד ותירגם: "בין יתמסרון כעין לילדתא למילד, וישאר אחיהון יסתמכון עליהון בני ישראל". יונתן אינו מתרגם את "אחיו" בתור "אחיהון" כאחים של רבים. וזאת משום שהוא מבין שמלך המשיח עדין לא יתגלה בתור נשמה השוכנת בתוך גוף אדם יחיד. לשיטתו, בחבלי הלידה האלו בתחילה יימסר עם ישראל בידי אומות העולם ויגלה מארצו (וכמבואר בנבואה הקודמת, כך יתברר לישראל שדי הוא השומר עליהם בגלויות שלא יאבדו בין הגויים). עד שתגיע העת ועם ישראל יוליד מתוכו קבוצה קטנה (ישאר אחיהון) שתחזור לארץ ישראל ותקים בו בסיס איתן שאליו יתקבצו בהמשך בני ישראל האחרים שמפוזרים בגלויות השונים. תרגום יונתן מסביר שלשון מיכה - "וינתר אחיו" - אין כוונתה שהמשיח יתגלה ואחיו ושאר ישראל יתקבצו אליו, אלא שבאותה העת נשמת המשיח תופיע בתוך קבוצה של אנשים שיחזרו לארץ ויקימו בה את הבסיס שאליו יתקבצו הגלויות. רעיון זה שנשמת המשיח מתגלה בתוך אנשים מישראל מוזכר גם בדברי האדמו"ר מפיאסעצנא הי"ד בספר דרך המלך (עמוד שסד):

"איתא בספרים הקדושים שכמו שיש בכל איש ישראל שורש מאדם הראשון, כן יש בכל אחד ניצוץ של נשמת משיח מפני שהיה ראש וראשית לכל הנשמות, מפני שהוא תכלית הכל כנודע, כי למה אצל ד' את נשמת ישראל אם לא כדי שיבואו לתכלית השלימות ויתגלה המשיח..."

ונמצא שכוונת תרגום יונתן היא שכאשר אנשים עולים לארץ ישראל על מנת להקים ולחזק בה את הבסיס שאליו יתקבצו הגלויות הם פועלים עם נשמת המשיח, והם מביאים לידי ביטוי מעשי את הניצוץ שיש בהם מנשמת המשיח. המשיח הוא האח הגדול שלהם שאינו נראה, והם האחים הקטנים שלו שנראים ופועלים את רצונו.

והקמנו עליו שבעה רעים

מיכה ממשיך ומנבא: "ועמד ורעה בעז ד' בגאון שם ד' אלקהיו וישבו כי עתה יגדל עד אפסי ארץ", ויונתן מתרגם "ויקים וישלוט בתקוף מן קדם יי ברכות שמה די אלקהיה ויתובון מביני גלותהון ארי כען יסגי שמייה עד ספי ארעא". כלומר, המשיח שהוזכר לפני כן - בית לחם אפרתה - יקום וישלוט בכוח שיקבל מאת ה', ובאותה העת ישובו בני ישראל מגלויותיהם, ויתפרסם שמו של המשיח בכל העולם. ומיכה מתאר פעולות נוספות שלו:

"והיה זה שלום אשור כי יבוא בארצנו וכי ידרך בארמנתינו והקמנו עליו שבעה רעים ושמה נסיכי אדם: ורעו את ארץ אשור בחרב ואת ארץ נמרד בפתחיה והציל מאשור כי יבוא בארצנו וכי ידרך בגבולנו:"

ויונתן מתרגם:

"ויהי מבין שלמה לנא אתוראה ארי יעול בארענא וארי ידרוך בברניתנא ונמני עלנא שבעא מלכין ותמניא רברבי אנשא: וירעון ית ארעא דאתור בחרבא וית ארעא נמרוד בתקוף ברבא וישויבננא מאתור דלא יעול בארענא ולא ידרוך בתחומנא:"

כלומר השלום שיהיה בימי המשיח יהיה כרוך במלחמה מסוג חדש, אם נשמע שהממלכות המזרחיות שבארץ אשור ובארץ נמרוד (בבל) רוצות לבוא לארצנו ולגבולנו למלחמה נקים עלינו שבעה מלכים ושמונה מנהיגים והם ילחמו בחרב בארצם של האומות האלו כדי שלא יבואו בגבולנו.

הרד"ק הבין שבאותה העת המשיח כבר התגלה, ופירש שהמשיח הוא זה שימנה את המנהיגים שיצאו להילחם בממלכות המזרחיות, אך מדברי התרגום משמע שעם ישראל הוא זה שימנה על עצמו את המנהיגים שיצאו להילחם בהם, והרד"ק הקשה על התרגום שלא נצמד לכתוב: "וואני תמיה איך תרגום 'עליו' - 'עלנא' ויתכן לפרש 'עליו' כמו 'עמו' ר"ל עם מלך המשיח...".

כלומר הרד"ק הבין מדברי מיכה "ועמד ורעה בעז ה'..." שהמשיח כבר התגלה ולכן ברור היה לרד"ק שהמשיח ימנה בעצמו את המלכים שיצאו להילחם בממלכות המזרחיות, או לכל הפחות שעם ישראל ימנה את המלכים האלו יחד עם המשיח. אולם לא כך ראה תרגום יונתן את המציאות העתידית, והוא ראה שעם ישראל יקים עליו מעצמו את המלכים האלו ללא התייעצות עם המשיח. וזאת משום שתרגום יונתן הבין שנשמת המשיח עדין לא התגלה בתוף גוף של אדם פרטי, ולכן עם ישראל לא יתייעץ עימו בענין מינוי המלכים.

שְׁבַעַה רַעִים וְשִׁמְנָה נְסִיכֵי אָדָם

אבן עזרא ורד"ק פירשו שלפי פשוטו של הכתוב אין לפרש את המספרים "שבעה" ו"שמונה" כמספרים מדוייקים, אלא בתור סמלים לרובי באופן כללי, והכוונה שעם ישראל יקים על עצמו שרים רבים שיילחמו כנגד המעצמות המזרחיות וימנעו מהן מלבוא בגבולנו ולהילחם בנו בארצנו. כבר כתב הרמב"ם (הלכות מלכים יב, ב): "אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד... וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומים הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים...".

לא ברור לגמרי כיצד להגדיר את תקופתנו, אך אין להכחיש את הנראה לעיניים, שמתקיים בארצנו קיבוץ גלויות גדול. ושבימינו זכה עם ישראל לנצח באופן מוחץ את האויבים הקרובים שקמו עליו מסיב. וכמו כן זכה עם ישראל גם לפעול להרחקת איומים מצד המעצמות המזרחיות. עירק שהיתה בזמנו המעצמה המזרחית המסוכנת בנתה כור אטומי ופעלה להשגת פצצה גרעינית כדי לסכן את ישראל, ומדינת ישראל פעלה בשטח עירק והפצצה את הכור האטומי. וכמו מעצמה מזרחית נוספת שהיא אירן פעלה ופועלת כדי להשגת נשק גרעיני וטילים כדי לסכן אותנו והיא מנסה לבוא בגבולנו. ואנו שומעים מידי פעם על פעולות מסתוריות שנעשות בארצם של האירנים כדי למנוע מהם לבצע את זממם.

לא מן הנמנע לומר שנבואות מיכה החלו להתגשם בימינו, והמפלגות הפוליטיות הרבות שנבחרות בארצנו לכנסת, הן הביטוי המעשי לדברי מיכה "וְהִקְמֵנוּ עָלָיו שְׁבַעַה רַעִים וְשִׁמְנָה נְסִיכֵי אָדָם". מפלגות אלו בוחרות מתוכן את הממשלה שהיא זו ששולחת את הצבא להילחם באויבים שמסביב, והיא זו ששולחת את הצבא כדי להילחם במעצמות המזרחיות בארצן וכדי למנוע ממעצמות אלו לבוא בגבולנו. מפלגות מביאות לידי ביטוי מעשי את רצונה של נשמת המשיח להילחם במעצמות המזרחיות ולהרחיקן מלאיים עליו. והחיילים שנלחמים נגד אויבי ישראל הם חיילים של נשמת המשיח.

תשובה ומשיח

כפי שהתבאר לעיל נשמת המשיח נולדה בזכות תפילות יעקב במגדל עדר ובזכות תפילות רחל מקברה שבבית לחם אפרתה, ולכן הנביא מיכה מכנה את המשיח בשמות של מקומות אלו. ונשמה זו פועלת באמצעות המפלגות שבעם ישראל כדי להכות את אויבי ישראל. אך כפי שמבאר תרגום יונתן את נבואות מיכה, זהו אינו המצב האידיאלי. והצורך להתגייס לגדודי צבא שנלחמים באויב, הוא מפני ש'כנסת ציון' מבוזה את דייני ולומדי התורה – "בְּשִׁבְטֵי יִפְּנוּ עַל הַלְחֵי אֶת שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל". וכל עוד 'כנסת ציון' חוטאת, נשמת המשיח לא תתגלה בתוך גוף של אדם פרטי, וכפי שרמזו תרגום יונתן "וְאֶת מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל דְּטָמִיר מִן קְדָם חֻבֵי כְנֻשְׁתָּא דְּצִיּוֹן". וכאשר 'כנסת ציון' תפסיק לחטוא ותיתן המעלה הראויה לדייני ולומדי התורה, אזי תתגלה נשמת המשיח (שהוא מלומדי התורה) בתוך גוף של אדם יחידי: "וְאֶת מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל... לְךָ עֲתִידָא מְלָכּוּתָא לְמִיתִי, וְיִתִּי שְׁלִטוֹנָא קְדָמָא לְמְלָכוּת דְּירוּשְׁלָם". ומובטחים ישראל שיעשו תשובה ותתגלה נשמת המשיח בתוך אדם פרטי, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ז, ה):

"כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ד' אלהיך ושב ד' אלהיך וגו'".

ולפי מה שהתבאר במאמר נראה שהתשובה שמוזכרת שם שתהיה "בסוף גלותן", תהיה כשישראל כבר יהיו בארצם, ומהותה של תשובה זו היא שרוב ישראל לא יסתפקו בבחירת ממשלה שתשלח את הצבא להילחם את מלחמותיהם, אלא ירצו לתת את המעלה הראויה לכנסת ירושלים שהם עוסקי התורה. והיינו שהם ירצו שימלוך עליהם מלך מבית דוד שיעסוק בתורה ויחזיק אותם בשמירת התורה ויכפה אותם לשמור אותה, ורק בעדיפות שניה הם ירצו שהוא גם ילחם את מלחמותיהם. וכמוזכר בדברי הרמב"ם בהלכות מלכים (יא, ד): "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח...".

¹ "וינטל יעקב ופרס למשפניה מן להלא למגדלא דעדר אתרא דמתמן עתיד דאתגלי מלכא משיחא בסוף יומיא":

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
<p>טל שאול בן יפה ישראל עמיחי בן לאה רבקה רינה בת גרוינה נתנה</p>	<p>ניר רפאל בן רחל ברכה חנן הראל הכהן בן דרורה מאירה בת אסתר חוה ראנלה בת פיילא בתוך שאר חולי עם ישראל</p>	<p>ישראל בן רבקה אריה יצחק בן גאולה מרים משה בן שרה הכהן נטע בת מלכה</p>

שו"ת במראה הבזק

(מתוך שו"ת קורונה)

Padova, Italy

פדובה, איטליה
אייר תש"פ

מוזיקה בספירת העומר

שאלה

האם מותר לשמוע דיסק של מוזיקה בספירת העומר? יש אדם מבוגר שנמצא בבדידות בימי הקורונה וזה יכול להועיל לו מאד לשמור על מצב רוח חיובי ולהפיג את הבדידות?

תשובה

מוזיקה שאינה משמחת ומביאה לידי ריקוד, מותרת בשמיעה לכל הדעות, אף בימי הספירה¹. מצווה לעודד אדם מבוגר השרוי בבדיוד ויש חשש שהמצב ישפיע על בריאותו הנפשית ואפילו רק על מצב רוחו (שהרי למצב הרוח השפעה ישירה על הבריאות), לשמוע מוזיקה שתעודד את רוחו ותיתן מרגוע לנפשו². היתר לגבי ריקוד ממש תלוי בכל מקרה לגופו ויש להתייעץ עם רב המכיר את השואל ואת מצבו מקרוב³.

אף שאר בני אדם שברוב השנים נוהגים שלא לשמוע מוזיקה בתקופת האבלות שבימי הספירה, אם הם חשים בבדידות מחמת מגפת הקורונה, רשאים לנהוג השנה כדעת הפוסקים המקלים ולשמוע מוזיקה מחמת הצורך הנפשי. ישנה עדיפות לשמיעת מוזיקה של שירות ותשבחות לקב"ה⁴.

נחלקו הפוסקים האם יש להימנע משמיעת כלי שיר כל השנה משום אבלות על חורבן בית המקדש, ולמעשה נוהגים להקל⁵. יש מהפוסקים שכתבו שאף שנוהגים להקל כל השנה, בתקופת האבלות שבימי הספירה יש להחמיר⁶, ויש שכתבו שאין חילוק בין ימי הספירה לשאר השנה, ומותר לשמוע מוזיקה אף בימי הספירה⁷.

¹ ישנם סוגי מוזיקה שאינם משמחים כמבואר במסכת שבת (קנא עמוד א) שהיו מחללין בהלוית המת. ואמנם שם מדובר על מוזיקה שהיא חלק ממעשה האבלות, אך ניתן ללמוד משם שישנם סוגי מוזיקה שונים. כמו כן ניתן ללמוד זאת משיטת המהרש"ל בגיטין (שם) שחילק בין שירת הגרדים לדבקים שאצל הגרדים שירה זו משמחת ולכן אסורה ואילו שירת הדבקים ענינה לא היה השמחה אלא צורך אחר ולכן יש מקום לחלק בין סוגי המוזיקה: בין מוזיקה המשמחת לבין מוזיקה שאינה משמחת. וכן כתבו בשם הגרש"ז אויערבך בספר הליכות שלמה [מועדי השנה ניסן-אב יא יד] שבספירת העומר נאסרה רק מוזיקה משמחת המביאה לריקודים.

² עיין בהרחבה בתשובתנו על שימוש במחשב או טלפון סלולרי בליל הסדר למי שנמצא במצוקה נפשית.

³ מבואר במגן אברהם (תצג, ס"ק א) שנהגו להימנע בתקופת האבלות ימי הספירה מריקודים ומחולות. ולכן אין להקל אלא במקום צורך מובהק.

⁴ כמבואר בשו"ע (או"ח תקס, ג).

⁵ מובא בגמ' (גיטין דף ז ע"א) "שלחו ליה למר עוקבא: זמרא מנא לך דאסיר? שרטט וכתב להו: (הושע ט, א) "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים". ולישלח להו מהכא: (ישעיהו כד ט) "בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו" אי מההוא, הוא אמינא הני מילי זמרא דמנא, אבל דפומא שרי, קמ"ל."

הטור (או"ח סימן תקס) מביא בשם הראשונים שלושה פרושים לגמ' זו ולאסור שמיעת זמר בזמן הזה וז"ל: "ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש"י כגון לשורר בבית המשתה והתוס' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההיא דאיתא בירושלמי "ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא" פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו ומלשון הרמב"ם ז"ל משמע דבכלי אסור לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפילו בפה אסור אף בלא משתה ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי כל שכן אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון והני מילי שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה"

רש"י ותוס' פירשו שאלת הגמ' בבית המשתה על היין וממילא האיסור בכלי שיר הוא דווקא על היין {ותוס' הוסיפו אף למי שרגיל תמיד בכך כמלכים}. ואילו הרמב"ם הבין שבכלי שיר ישנו איסור תמיד ובכל מקום ובשירת הפה אסור רק על היין (וצריך לבאר בדעתו כיצד למד את הגמ' שהרי הגמ' לכאורה השוותה בין כלי שיר לבין שירת הפה ועיין שו"ת "אגרות משה" ח"א ס' קסו שמבאר דעת הרמב"ם) ואילו הרמב"ם בתשובה למד שהגמ' עוסקת לאו דווקא בשירה על היין אלא גם ללא יין ולכן אסור הן שמיעת כלי נגינה והן שירת הפה בכל מקרה חוץ משירות ותשבחות לה'.

נחלקו הפוסקים כמי לפסוק ומצאנו שלש שיטות:

א. מרן בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקס סעיף ג) פסק "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם; הגה: ויש אומרים דוקא מי שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה (טור), ואסור לשומעם מפני החורבן; ואפילו שיר בפה על היין, אסורה שנאמר: בשיר לא ישתו יין". לפי זה מרן המחבר פסק כרמב"ם בפסקיו שנגינה בכלי שיר אסורה תמיד ושירת הפה אסורה על היין.

ב. הרמ"א פסק כרש"י ותוס' שאף איסור נגינה בכלי שיר הוא בדווקא על היין ובבית המשתה וכן למי שרגיל בהם שאצלו הדבר מההוה שמחה יתירה כמבואר בתוס' ובב"י שם.

ג. "בית חדש" (ב"ח) (על הטור שם) פסק כרמב"ם בתשובה שאין חילוק כלל בין בית המשתה וכל שירה הן שירת הפה והן כלי נגינה נאסרו בכל מקום ובכל זמן חוץ משירת שירות ותשבחות לה'. ומה שהגמ' הביאה מהפוסק של יין לאו דווקא בית המשתה אלא עיקר הקפידא בגלל השיר = המוזיקה.

הב"ח הוכיח שיטתו מהגמ' (סוטה מח עמוד א) "אמר רב הונא: זמרא דנגדי ודבקרי - שרי, דגרדאי - אסיר" ופירש הב"ח "שזימרת בני אדם בשעה שמושכין המשאוי או בשעה שמנהגין השור לחרושה מותר שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הנגינות שמנגנים האורגים והוא הדין שאר האומנים באומנותן אסורין שאינן אלא לשמח לבבם ואסור כדכתיב "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים" וכל שכן שאסור לשמוע כלי זמר... וכן הנשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות בהן".

נחלקו הפוסקים האחרונים כיצד להכריע. "מגן אברהם" תמה על מרן המחבר מדוע פסק כרמב"ם ב"יד החזקה" ולא בתשובה ולכן הכריע כב"י שפסק כרמב"ם בתשובה וכן הביא ראית הב"ח מסוטה והביא פסקו שגער בנשים המשוררות. (ואמנם כשהביא ראיתו מסוטה פירש את הגרדאי ששירתם היא שחוק בעלמא כפירוש רש"י ולא כב"ח שפירש לשמח לבבם ולקמן נפרש שאין זה אותו פירוש וצ"ע).

"משנה ברורה" אף הוא הביא את דברי הב"ח (או"ח סי' תקס ס"ק יג) ולעומת זאת (שם) ב"שער הציון" התיר לאשה לומר כדי להרדים תינוקה כיון שלשית מרן המחבר ופשיטא שלרמ"א רק שירה על היין נאסרה ולכן בכל מקום שיש צורך בשירה לא נאסר כב"ח ונתיר שלא על היין. אך משמע שסתם שירה ללא צורך הוא אוסר כב"ח ואפילו שלא על היין.

בשו"ת "אגרות משה" (או"ח ח"א סי' קסו) מביא את שלש השיטות ומכריע כשיטת הרמב"ם בהלכותיו שכל כלי שיר אסורים ואילו שירה בפה נאסרה רק על היין. (ועיי"ש שלשיתו ניתן לומר שאף רש"י ותוס' לא חולקים על הרמב"ם אלא רק על פירוש הגמ' על הפסוק בענין השירה בפה ולא על נגינה בכלי השיר שאסורה בכ"מ). ואף על פי שדחה ראית הב"ח מהסוגיא בסוטה, כיון שהגרדים הרי שרים בכל יום ואם כן נחשבים כמו המלכים שרגילים בשירה ולכן אסורה שירתם ואין בכך להוכיח שכל שירה בפה אסורה, הוסיף ואמר שבעל נפש יחמיר כב"ח ויאסור שירה בכל מקום, חוץ מדבר מצוה.

לכאורה דחיינו את הב"ח דחוקה עפ"י פשט התוס' והרמ"א שהטעם שרגילות אוסרת אף שלא בבית המשתה כיון שמדובר על מלכים שכל הזמן שומעים מוזיקה ומתענגים עליה ואצלם יש בדבר שמחה יתירה, וכן ביאר מרן ב"בית יוסף", ואם כן לא שייך לומר זאת על הגרדים ששרים תוך כדי מלאכתן. אמנם עיין בשו"ת "יחווה דעת" (ח"א סי' מה) שהביא שיטת המהרש"ל (גיטין פ"א סי' יז) שפירש את הגמ' בסוטה כ"אגרות משה" ואולי יש לפרשו אחרת וכדלקמן עיי"ש.

שיטה שלישית כתב הרב עובדיה יוסף בשו"ת "יחווה דעת" (ח"א סימן מה) והתיר לשמוע מרדיו וטייפ מוזיקה ואפילו בכלי שיר אם לא על היין ובבית המשתה וכרש"י והרמ"א והביא כדרכו אחרונים רבים לבסס דבריו. ואע"פ שבדרך כלל פוסק הוא כמרן המחבר שהחמיר כרמב"ם הרי שכאן לדעתו יש להתיר כיון שיש ספק ספיקא. ראשית יתכן שאין הלכה כרמב"ם ואף אם הלכה כמותו יתכן שאף הרמב"ם שכתב שאפילו בשירה בפה אסור על היין הרי על היין הולך אף על הרישא שמדברת בכלי נגינה וא"כ אף הרמב"ם יודה לרש"י כפירוש כנה"ג ואף אם לא נפרש כך הרי שברדיו ניתן לומר שאין זה מכשיר שהיה בזמן חז"ל ואם כן כלל לא גזרו עליו וכשיטת "חלקת יעקב". וסיים דבריו "והמחמיר תע"ב".

ועיי"ש עוד שדחה ראית הב"ח מהסוגיא בסוטה כיון שפירש הגמ' כפירוש המאירי ורב האי גאון שהחילוק בין שירת הגרדים לשירת הנגדי ודבקרי שבשירת הגרדים היו דברים מכוערים ודברי פריצות ולכן נאסרה בניגוד לשירת הדבקרי. לפי זה אין ראייה כלל לאסור שירה בפה. על פי דבריו ניתן לפרש כך אף ברש"י שפירש ששירת הגרדים היתה לשחוק בעלמא ולא כביאור הב"ח שלשמח לבבם אלא שחוק והיתול ודברים מכוערים ולכן נאסרה, ודלא כ"מגן אברהם" לעיל. אמנם מפירש"י לא משמע כן, כיון שפירש את שירת הנגדי ודבקרי כצורך העבודה ואם כן החילוק הוא בין שירה שהיא לצורך עבודה לשירה שאיננה לצורך ולא בין שירה נאה לשירה מכוערת ופרוצה. נמצאו למדים שהלכה זו תלויה במחלוקת ראשונים ואחרונים, אם מותרת כל השנה נגינת כלי שיר או שירה בפה. ולמעשה, מנהג העולם להקל.

בשו"ת "אגרות משה" (או"ח ח"א סימן קסו וכן ח"ג סימן פז) אסר לשמוע מוזיקה מכלי שיר בספירת העומר כיון שלשית הרמב"ם (הובאה באריכות לעיל) כל השנה נאסרת שמיעת מוזיקה ואף אם כל השנה נקל כרמ"א ונתיר הרי בימים שיש למעט בשמחה יש לאסור כרמב"ם. לשיטתו אף שלא מצאנו הגדרה לימים אלו כימים שצריך למעט בשמחה אך כיון שצריך לנהוג בהם מנהגי אבילות הרי שמוכח שצריך למעט בשמחה. הערת מו"ר הגר"י אריאל: האג"מ כתב שבספיה"ע גם האשכנזים צריכים לנהוג כספרדים בגלל זכר לחורבן דבריו מתאימים יותר לבין המצרים ולא לספיה"ע שהאבל הוא על תלמידי ר"ע וחורבן הקהילות ואכן בספר מסורה למשה הגרמ"פ חזר בו לענין ספיה"ע

נשארה רק הסברה של ניגוני ריקודים ומחולות. יתר הניגונים גם בכלים מותרים וכן כתב שאין חילוק בין מוזיקה הנשמעת מרדיו וטייפ (או כל מכשיר משמיע מוזיקה אחר) או ישירות מכלי נגינה. מוכח מדבריו שמוזיקה נחשבת בהגדרת שמחה ולכן נאסרה בספירת העומר ופשיטא שאף באבילות יש לאסור.

כן פסק (יו"ד ח"ד סי' סא' סעיף יח) שאסור לאבל לקנות בגד חדש כיון שהוא שמח מכך. לשיטתו הגדרת שמחה היא כוללת גם הנאה נפשית ולכן אסר אף שמיעת מוזיקה מרדיו, להנאתו.

גם בשו"ת "יחווה דעת" (ח"ו סימן לד) פסק שאין הבדל בין שמיעת נגינת כלי שיר ישירה לבין שמיעת שירים מרדיו. ובימי הספירה יש להחמיר ולאסור וק"ו שבאבל שאסור בשמחה יש לאסור.

גם "מנחת יצחק" (ח"א קיא) אסר שמיעת מוזיקה בספירת העומר וטעמו שיש לאסור השמעת מוזיקה ק"ו מרקודים ומחולות שאסר "מגן אברהם". והוסיף שאפילו אם היה הדבר רק מנהג, היה ראוי לאסור. אמנם תשובתו היא על השמעה ישירה מכלי נגינה ולא על שמיעה מרדיו ולכן מובן הק"ו שעשה מרקודים ומחולות ואין זה נוגע לנדון דידן. אמנם עיין בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח' טו סימן לג) שם כתב ששמיעת מוזיקה מרדיו הרי היא כמו שמיעת מוזיקה חיה, ובימי שלשת השבועות ובימי הספירה כיון שריקודים ומחולות נאסרו, כך נאסרה שמיעת כל סוגי המוזיקה.

בשו"ת "מלומדי מלחמה" לגרנ"א רבינוביץ (עמוד 215) בהתייחסו לשאלה האם מותר לשמוע מוזיקה מרדיו בשלושת השבועות כתב שמוזיקה של שמחה כגון מוזיקה בבית המשתה נאסרה כל השנה. מכיון שאין אנו אוסרים שמיעת מוזיקה מרדיו כל ימות השנה כיון שאין אנו מגדירים אותה כשמחה הרי אין שמיעת מוזיקה מרדיו אסורה אף בשלושת השבועות כיון שאין גזירה מיוחדת על מוזיקה.

בשו"ת "יחווה דעת" (ח"א סימן מה) הביא דעת שו"ת "חלקת יעקב" (סב, ב) שאפילו אם כל כלי שיר נאסרו הרי על רדיו לא נגזרה הגזירה ומותר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב יעקב אריאל

חברי הועדה ההלכה טכנית:

הרב פרוי אברהם שטיינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר